

is presented in the article. For today in our country (under the pilot project it is possible only in some cities of Ukraine) there is an electronic system of application's registration for official relations registration. The author of the article focuses attention on such moments as: firstly, now the place of registration (residence) of a man and a woman does not affect the choice of the registry office; secondly – now there is an opportunity to issue an application of marriage registering online. In this aspect, in the opinion of the author, mastering theoretical knowledge in the field of the legal foundations of family relations will create the opportunity for each person to take a more thorough approach to the choice of a marriage partner. The presented legal aspect of readiness for family life studying will allow to improve this process for further research in conditions of boarding schools for pupils of the senior teenage age.

Key words: marriage, family, family life.

Стаття надійшла до редколегії 10. 09.2017 р.

УДК 378.011.3-051:[373.3.016:51]

Ірина Остапівська

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ПІДХОДУ

У статті актуалізовано поняття інклюзивного підходу в освіті та початковій школі. Досліджено умови, котрі дозволять ефективно викладати математику у інклюзивних класах початкової ланки загальноосвітньої школи. Детально проаналізовано якості, які необхідні майбутнім учителям початкових класів для успішного навчання математики учнів із особливими освітніми потребами, у даному контексті проаналізовано поняття «професійна готовність» та «інклюзивна компетентність». Коротко охарактеризовано педагогічні умови для успішної підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти до викладання математики в інклюзивних класах. Також окреслено перспективи дослідження у даному напрямі.

Ключові слова: інклюзивна освіта, початкова школа, навчання математики в інклюзивних класах, діти із особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Гуманізація людського буття, визнання кожної людини неповторною та унікальною особистістю визначає один із найбільш пріоритетних напрямків сучасного суспільства. Практична її реалізація виявляється, перш за все, у створенні таких умов, за яких кожна особистість зможе максимально ефективно реалізувати всі свої потенціали, задовольнити найрізноманітніші потреби, почуватися важливою незамінною частиною соціуму. Проте досягнути цього досить важко. Однією із проблем є те, що крім певної сукупності спільних рис та особливостей кожна людина має цілу низку особистісних характеристик, які досить часто і визначають коло можливостей і спрямованість особистості, і чим раніше людина навчиться їх використовувати для виконання різноманітних завдань, досягнення цілей, тим успішнішою вона буде у майбутньому. Завдання допомогти їй на початку цього шляху покладесться не тільки на батьків, але й на педагогів: вихователів, учителів. Особливої уваги при цьому заслуговують діти із особливими освітніми потребами. Аналіз наукових праць та спостереження за освітньою практикою дозволили зробити висновки про те, що в сучасній освіті постійно виникали проблеми у процесі забезпечення комфортних умов і підготовки високо кваліфікованих педагогічних кадрів для навчання «інакших учнів»: дітей із вадами фізичного чи психічного розвитку, обдарованих учнів, дітей із так званих «неблагополучних сімей» тощо. Особливої гостроти у даному контексті набуває проблема підготовки учителів початкових класів, які здатні ефективно працювати в інклюзивному освітньому середовищі, зокрема – у процесі навчання математики учнів із особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча проблемами інклюзивної освіти привернули увагу освітян-науковців та педагогів-практиків порівняно недавно дослідження та розробку різноманітних її аспектів ми можемо знайти у працях цілої низки учених вітчизняних

та зарубіжних учених: Н. Артюшенка, В. Вейса, Х. Волкера, Дж. Деспелера, А. Колупаєвої, І. Кузави, Т. Лормана, В. Ляхової, М. Малофєєва, К. Піногіної, Л. Савчук, Д. Харві, А. Чигирини та ін.

Мета статті полягає у дослідженні якостей майбутніх учителів початкових класів, котрі дозволять ефективно викладати математику в інклюзивних класах та педагогічних умов, необхідних для їх формування у студентів. Із цією метою було вирішено наступні завдання: 1) актуалізувати вимоги до майбутніх учителів початкових класів, котрі дозволять ефективно викладати математику в інклюзивних класах; 2) дослідити педагогічні умови, котрі дозволять підготувати майбутніх учителів початкової ланки освіти до навчання математики молодших школярів в умовах інклюзивного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не можна заперечувати того факту, що сучасне суспільство явно чи підсвідомо поділяє усіх своїх членів на «нормальних» та тих, які мають певні відхилення від усталених вимог так званої «нормальності». При цьому відхилення можуть бути і фізичними, і психічними, і психологічними; як вродженими, так і набутими. В сучасній освіті для означення таких осіб вживають термін «учень із особливими освітніми потребами». З педагогічної точки зору, дане поняття охоплює дітей-інвалідів, дітей із незначними порушеннями здоров'я, дітей із соціальними проблемами та обдарованих дітей [2, с. 9]. Варто відмітити, що вже у змісті терміну «учні з особливими освітніми потребами» закладено спрямування на необхідність забезпечення додаткової підтримки для їх успішної участі у навчально-виховному процесі. Таким чином, особливі потреби – це термін, який використовується стосовно осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної педагогічної, психологічної чи медичної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал [2, с. 36].

Інклюзивна освіта – це досить молода галузь, метою якої є вирішення проблем пов'язаних із навчанням осіб із особливими освітніми потребами. Її виникнення зумовлене входженням у широкий вжиток та переосмисленням змісту поняття інклюзія. «Інклюзія – це повне залучення всіх учнів до всіх аспектів навчання та шкільного життя, незалежно від наявності тих чи інших індивідуальних відмінностей. Вона передбачає усунення будь-яких форм шкільної сегрегації, зокрема спеціальних шкіл і класів для тих, хто не відповідає умовленому стандарту «нормальності». У межах інклюзивної моделі всі учні навчаються разом у звичайних школах, класах та інших контекстах, які, своєю чергою, активно адаптуються та змінюються, щоб урахувати й задовольняти потреби кожного» [3, с. 13].

Варто зазначити, що історію навчання дітей із особливостями розвитку можна умовно розбити на три етапи. До середини 60-х років ХХ ст. панівною була медична модель, у її межах навчання дітей із вадами та відхиленнями у розвитку велося ізольовано: представники соціальних служб вважали, що дитина з особливими освітніми потребами могла бути інтегрована в соціум тільки за умови її адаптації до навколишнього середовища і самостійного подолання нею усіх труднощів, які виникатимуть. Суспільство при цьому не несло відповідальності за забезпечення таким дітям комфортних умов. Істотні зміни в ставленні до дітей із особливими освітніми потребами відбулися у другій половині ХХ ст. Це було спричинено відмовою від медичної моделі інвалідності і появою соціальної моделі, згідно якої бар'єри і обмеження (фізичні: особливості будівель, транспорту, які обмежують пересування, конструктивні характеристики дидактичних матеріалів, котрі утруднюють їх використання тощо; інформаційні: складності отримання і трансляції інформації людьми з порушеннями слуху та мовлення, дефіцит видань, призначених для людей із вадами зору та незрячих людей тощо; емоційні: відношення до дітей із вираженими дефектами розвитку, турбота, що переходить в опіку, психологічна несумісність і т. ін.). Середину 80-х років минулого століття можна по праву вважати часом обґрунтування нової моделі «освіти-включення», тобто інклюзії. Інклюзивна освіта – це термін, який описує навчання дітей із особливими потребами в загальноосвітніх школах. Разом із тим, це утворення відмінне від звичайного, спеціального та інтегрованого освітнього процесу. Основний принцип інклюзивної освіти полягає у тому, що всі діти повинні навчатися разом у будь-яких випадках, коли це є можливим, незважаючи на

труднощі, які виникають, але таким чином, щоб навчання відповідало інтересам, потребам усіх дітей разом і кожної дитини окремо [5].

Отже, інклюзивна освіта – це процес розвитку загальної освіти, який передбачає його доступність для усіх. Основна ідея інклюзії полягає у навчанні дітей із особливими освітніми потребами не в окремих спеціалізованих установах, а в звичайних загальноосвітніх школах. Це дозволяє таким дітям навчатися разом зі «звичайними» однолітками. Інклюзивна освіта також передбачає створення спеціальних умов у загальноосвітніх навчально-виховних закладах, виконуючи які вони могли б забезпечити отримання освіти всім дітьми.

Варто також зазначити, що в наш час ще досить часто інклюзивне навчання асоціюють із інтегрованим. На сьогодні активно використовують моделі інтегрованого навчання дітей із особливими освітніми потребами, засновані на принципі нормалізації. Їх перевагою є можливість вибору освітньої організації і доступної для дитини форми інтеграції батьками. В освітній практиці склалися різні види інтеграційних моделей навчання дітей із відхиленнями у розвитку: постійна часткова інтеграція (для дітей, які здатні нарівні з однолітками опанувати невелику частину необхідних знань, умінь і навичок, але можуть проводити з ними тільки частину навчального і вільного часу), тимчасова часткова інтеграція (усі вихованці спеціальної групи (класу) незалежно від рівня психофізичного і мовного розвитку об'єднуються зі здоровими дітьми не рідше 2-х разів на місяць для проведення різноманітних спільних заходів виховного характеру), постійна неповна інтеграція (призначена для тих дітей, чий рівень психічного розвитку трохи нижче вікової норми, хто потребує систематичної і значною корекційної допомоги, але при цьому здатний у цілому ряді предметних областей навчатися спільно і нарівні з однолітками, а також проводити з ними більшу частину вільного часу), епізодична інтеграція (це цілеспрямована організація мінімальної соціальної взаємодії дітей із особливими освітніми потребами з своїми ровесниками), постійна повна інтеграція (для дітей, які за рівнем психофізичного і мовного розвитку відповідають віковій нормі і психологічно готові до спільного зі здоровими однолітками навчання) [5]. На відміну від інтегрованого навчання в інклюзивних моделях рекомендується навчати дітей із особливими освітніми потребами в звичайному класі загальноосвітньої школи.

Готуючи учителів початкової школи, які ефективно працюватимуть у інклюзивних класах та зможуть забезпечити ефективне вивчення математики усіма школярами, необхідно пам'ятати, що такі педагоги повинні забезпечити практичне втілення усіх переваг інклюзивної моделі навчання:

- 1) інклюзія забезпечує соціальну єдність, повагу і почуття власної гідності дітей із вадами здоров'я та відхиленням у розвитку;
- 2) учителі та інші учасники освітнього процесу створюють позитивний досвід, який приносить радість і користь від спільного навчання усім дітям;
- 3) школи і вчителі підлаштовуються до потреб кожного учня і реагують на них;
- 4) інклюзивна освіта залучає до процесу різноманітні відомства, батьків, громадські організації, що сприяє розвитку соціального партнерства [5].

Аналізуючи наукові дослідження та досвід педагогів, які працюють в умовах інклюзивної освіти, можна виділити характерні риси, які повинні стати професійно значущими для осіб, які здійснюють дану діяльність. Це, перш за все, величезний педагогічний оптимізм, високий рівень емпатії і толерантність, сформовані на високому рівні комунікативні та організаторські здібності, вміння ставити мету і боротися із будь-якими труднощами і складними проблемами. Крім того у майбутніх учителів початкових класів потрібно сформулювати усвідомлення того факту, що хоча розклад занять в інклюзивній школі відповідає загальноосвітнім нормативно-правовим актам, а навчання і виховання дітей із особливими освітніми потребами спирається на загальну програму і освітні стандарти, проте їх зміст повинен бути адаптованим до навчання математики в інклюзивних класах із урахуванням різних типологічних і індивідуальних потреб усіх учнів. Таким чином, вони повинні навчитися складати календарно-тематичне планування, у рамках якого окремо планується робота з дітьми з особливими освітніми потребами: навчальні плани підлаштовуються під можливість і потреби таких «незвичайних» учнів.

На нашу думку, готуючи студентів до навчання математики учнів початкової школи в інклюзивних класах доцільно скористатися розробленою Ю. Шуміловською моделлю підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах інклюзії, у якій визначено різноспрямовані завдання інклюзивної освіти: організаційні, корекційно-розвиваючі, індивідуально-особистісні.

До організаційних відносяться:

1) створення комфортного освітнього середовища для учнів із різними «стартовими можливостями»;

2) організація системи ефективного психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзивної освіти через взаємодію діагностико-консультативної, корекційно-розвиваючої, лікувально-профілактичної, соціально-трудової направленої діяльності.

До корекційно-розвиваючих можна віднести:

1) розвиток потенційних можливостей дітей із особливими освітніми потребами у спільній діяльності з «нормальними» ровесниками;

2) корекція порушених процесів і функцій, недоліків емоційного і особистісного розвитку через освоєння загальноосвітніх та адаптованих програм.

Індивідуально-особистісні завдання інклюзії:

1) формування у всіх учасників освітнього процесу адекватного ставлення до проблем учнів із особливими освітніми потребами;

2) охорона і зміцнення фізичного, психологічного, нервово-психічного здоров'я дітей [4].

Важливим чинником готовності до навчання математики молодших школярів в інклюзивних класах є професійна готовність. Вона передбачає формування необхідних компетентностей майбутніх учителів початкової школи для результативної праці в інклюзивному середовищі. На нашу думку, ця якість повинна об'єднувати у собі не тільки професійні та особистісні якості педагога як учителя, але й – педагога-дефектолога, вчителя-логопеда. На користь комплексу останніх якостей свідчить той факт, що готуючи студентів до навчання математики молодших школярів із різними вадами здоров'я (порушення зору, слуху, інтелекту, опорно-рухового апарату тощо), потрібно підготувати майбутніх учителів до того, що такі діти часто мають і мовні прояви свого дефекту. Наприклад, особливості психічного розвитку дітей із ДЦП пов'язані з порушеними руховою сфери. Це, перш за все, наявності значних дефектів мовлення, котрі часто супроводжуються зниження слуху. Отже, інклюзивна освіта повинна забезпечити таким дітям, нарівні з особливою методичною та психологічною, і необхідну логопедичну підтримку. Вона стає своєрідним відображенням готовності загальноосвітнього простору до організації необхідних умов навчання і виховання учнів із особливими освітніми потребами [1].

Разом із тим, готовність майбутнього шкільного вчителя початкових класів до навчання математики учнів в умовах інклюзивної освіти можна означити як чітку та повну систему знань про особливості різних груп дітей з особливими освітніми потребами, володіння способами і прийомами роботи з цими учнями в умовах інклюзивної освіти, а також сформованість певних особистісних якостей, які забезпечують стійку мотивацію до даної діяльності [4].

Можна стверджувати, що розвиток уявлень про готовність педагога до реалізації завдань інклюзивної освіти спонукає до введення у вжиток терміну «інклюзивна компетентність», компетентність, котра дозволить учителям вирішувати професійні завдання, які виникають у процесі інклюзивної освіти. Інклюзивна компетентність майбутніх учителів – це інтегративне особистісне утворення, котре обумовлює здатність здійснювати професійні функції у процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів і забезпечуючи включення дитини з особливими освітніми потребами у середовище загально-освітнього закладу, створюючи умови для її розвитку та саморозвитку. Її сформованість доцільно визначати за двома основними критеріями: професійною і психологічною готовністю [4].

Висновки із цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи результати проведеної роботи та враховуючи, той факт, що навчання математики молодших школярів – досить складний процес, навіть в умовах звичайних класів, для ефективного викладання математики в умовах інклюзивних класів майбутні учителі

повинні пройти спеціалізовану інклюзивно орієнтовану підготовку. При цьому під інклюзивно орієнтованою підготовкою варто розуміти підготовку педагогів до усвідомленої реалізації різнопланових завдань інклюзивно орієнтованої освіти, результатом якої є розвинена інклюзивна компетентність, яка означається як інтегративне особистісне утворення. До її складу можна віднести здатність організовано і самостійно здійснювати професійні функції, котрі передбачають наперед прогнозовані позитивні результати проведеної діяльності в процесі інклюзивного навчання математики; уміння враховувати особливості включення учнів із особливими освітніми потребами у середовище загальноосвітнього закладу; уміння створювати умови для розвитку і саморозвитку всіх учнів класу. При цьому організація інклюзивно орієнтованої підготовки передбачає актуалізацію рефлексивної компоненти через активне використання різних рефлексивних технологій у навчанні, включення елементів підготовки вчителів-дефектологів та вчителів-логопедів для зміни якості педагогічної свідомості, усвідомленості студентами особливостей професійної діяльності для вирішення професійних завдань в умовах інклюзивної освіти (розробці і реалізації освітніх програм, котрі відповідають особливостям психофізичного розвитку, індивідуальним можливостям і стану здоров'я учнів із особливими освітніми потребами тощо).

Проте проведене дослідження не висчерпує усіх аспектів проблеми. Детальнішого аналізу та актуалізації вимагають питання розробки ефективних методик вивчення окремих математичних тем різними групами учнів із особливими освітніми потребами, зокрема – вадами фізичного та розумового розвитку.

Джерела та література

1. Бурмистрова О. В. Профессиональная подготовка студентов-логопедов в условиях осуществления инклюзивного образования / О. В. Бурмистрова // Самарский научный вестник. – 2014. – № 1. – С. 37–39.
2. Колупаева А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене : наук.-метод. посібн. / А. А. Колупаева, Л. О. Савчук. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
3. Лорман Т. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посібн. / [Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві] ; пер. з англ. – К. : ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2011. – 296 с.
4. Сергеева А. И. Инклюзивно ориентированная подготовка учителей-логопедов ВУЗе / А. И. Сергеева // Научно-педагогическое обозрение. Pedagogical Review. – 2017. – № 2. – С. 70–78.
5. Феталиева Л. П. Исторические этапы развития инклюзивного образования младших школьников / Лаура Платовна Феталиева, Сабрина Ханалиевна Шихалиева, Салимат Атавовна Караева // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2016. – № 2. – С. 94–99.

References

1. Burmistrova O. V. Professionalnaja podgotovka studentov-logopedov v uslovijah osuschestvlenija inkluzivnogo obrazovanija / O. V. Burmistrova // Samariskij nauchnyj vestnik. – 2014. – № 1. – S. 37–39.
2. Kolupajeva A. A. Dity z osoblyvymy osvitnimy potrebamy ta organizacija jih navchannja. Vydannja dopovnene ta pereroblene : nauk.-metod. posibn. / A. A. Kolupajeva, L. O. Savchuk. – K. : Vydavnycha grupa «ATOPOL», 2011. – 274 s.
3. Lorman T. Inkljuzyvna osvita. Pidtrymka rozmajittja u klasi: prakt. posibn. / [Tim Lorman, Dzhoan Deppeler, Devid Harvi] ; per. z angl. – K. : TOV «Vydavnychyj dim “Plejady”», 2011. – 296 s.
4. Sergejeva A. I. Inkluzivno orijentirovannaja podgotovka uchitelej-logopedov VUZe / A. I. Sergejeva // Nauchno-pedagogicheskoe obozrenije. Pedagogical Review. – 2017. – № 2. – S. 70–78.
5. Fetalijeva L. P. Istoricheskije etapy razvitija inkluzivnogo obrazovanija mladshih shkolnikov / Laura Platovna Fetaliejva, Sabrina Hanalijevna Shihalijeva, Salimat Atavovna Karajeva // Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universitjeta. – 2016. – № 2. – S. 94–99.

Остайковская Ирина. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ПРЕПОДАВАНИЮ МАТЕМАТИКИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ПОДХОДА. В статье актуализировано понятие инклюзивного подхода в образовании и начальной школе. Исследованы условия, которые позволяют эффективно преподавать математику в инклюзивных классах начального звена общеобразовательной школы. Детально проанализированы качества, которые необходимы будущим учителям начальных классов для успешного обучения математике учащихся с особыми образовательными потребностями, в данном контексте проанализированы понятия «профессиональная готовность» и «инклюзивная компетентность». Кратко охарактеризованы педагогические, необходимые условия для успешной подготовки будущих учителей начальной школы к преподаванию математики в инклюзивных классах. Также намечены перспективы исследования в данном направлении.

Ключевые слова: инклюзивное образование, начальная школа, обучение математике в инклюзивных классах, дети с особыми образовательными потребностями.

Ostapiovska Iryna. PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE TEACHING OF MATHEMATICS IN AN INCLUSIVE APPROACH. The concept of inclusive approach in education and primary school is actualized in the article. The conditions that will allow to effectively teach mathematics in the inclusive classes of the primary level of the general education school are investigated. The qualities that are necessary for future primary school teachers to successfully teach mathematics to pupils with special educational needs are analyzed in detail, in this context the concepts of «professional readiness» and «inclusive competence» are analyzed. The pedagogical conditions, necessary for the successful preparation of future primary school teachers for the teaching of mathematics in inclusive classes are briefly described. Prospects for research in this direction are also outlined.

Keywords: inclusive education, primary school, teaching mathematics in inclusive classes, children with special educational needs.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2017 р.

УДК 378.016:373.2

Тетяна Потапчук

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті обґрунтовується актуальність впровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах; аналізується система професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах інклюзивної освіти.

У статті актуалізується, що однією з передумов входження України до єдиного Європейського освітнього простору є впровадження європейських норм в освіті й науці. Необхідність вдосконалення української системи освіти, підвищення її рівня якості є важливим завданням, що обумовлено потребами формування позитивних умов для становлення й реалізації студента як майбутнього професіонала та його особистісної самореалізації. Вирішення цієї проблеми можливе за умови підготовки майбутнього учителя, який володіє ґрунтовними знаннями, має розвинені педагогічні здібності, досконалі професійні уміння, професійну самосвідомість, педагогічне мислення, володіє навичками самонавчання, самовдосконалення. Тому формування готовності майбутнього учителя початкової школи до професійної діяльності в сучасних умовах набуває особливої значущості.

Ключові слова: майбутній учитель початкової школи, професійна діяльність, інклюзивне середовище, загальноосвітній навчальний заклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У програмі виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2012) представлено розділ «Діти з особливими освітніми потребами», в якому подані освітні завдання, які педагоги мають вирішувати по відношенню до дітей даної категорії, виділені умови успішної педагогічної роботи, представлено її зміст та показники успішного розвитку дітей, даються поради батькам, чиї діти потребують особливої уваги. У Програмі зазначено, що готовність закладу до роботи з дитиною, яка має особливі освітні потреби, насамперед – це психологічна готовність вихователя, що передбачає наявність бажання допомогти такій дитині та її батькам. Крім того, необхідним є володіння вихователем спеціальними знаннями, уміннями і навичками, які дадуть змогу йому створити ефективні умови для розвитку і навчання дитини з особливостями психофізичного розвитку, забезпечення активної участі такої дитини у всіх видах діяльності, спілкування із здоровими однолітками; до здійснення просвітницької роботи з батьками дитини, котра має певне порушення, та з батьками дітей, які нормально розвиваються [5, с. 164.]

При організації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання слід враховувати, що розвиток учня з особливими потребами в більшій мірі, ніж розвиток здорової дитини залежить від якості освітнього середовища, змісту й характеру співробітництва, допомоги дорослого. Як